

**PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN
LAUSUNTO 15/2006 vp**

Hallituksen esitys laeiksi teollis- ja tekijänoikeuksia koskevan lainsäädännön muuttamisesta

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 4 päivänä huhtikuuta 2006 lähettäessään hallituksen esityksen laeiksi teollis- ja tekijänoikeuksia koskevan lainsäädännön muuttamisesta (HE 26/2006 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi lakivaliokuntaan samalla määrännyt, että perustuslakivaliokunnan on annettava asiasta lausunto lakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- vanhempi hallitussihteeri Sami Sunila, kauppa- ja teollisuusministeriö
- erityisasiantuntija Kirsi Neiglick, oikeusministeriö
- professori Olli Mäenpää
- professori Teuvo Pohjolainen
- professori Veli-Pekka Viljanen.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa annettua lakia, tekijänoikeuslakia ja eräitä teollisoikeuslakeja. Esityksen pääasiallisena tarkoituksena on panna täytäntöön teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta vuonna 2004 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi. Lakiehdotukset sisältävät säännöksiä muun ohella teollistai tekijänoikeuden loukkausta koskevan riita-asian vastaajan tietojenantovelvollisuudesta, palvelun tarjoajaan kohdistuvasta keskeyttämismääräyksestä sekä riita-asian tuomion tietojen julkistamisesta vastaajan kustannuksella.

Ehdotetut lait olivat tarkoitetut tulemaan voimaan 29 päivänä huhtikuuta 2006, jolloin direktiivin täytäntöönpanoon varattu aika päättyi.

Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa ehdotettua sääntelyä arvioidaan perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän suojan, 12 §:ssä turvatun sananvapauden ja 21 §:ssä turvatun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta. Perusteluissa katsotaan, että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Hallitus on kuitenkin väliaikaiseen keskeyttämismääräykseen sisältyvien vastaajan oikeusturvaan liittyvien seikkojen vuoksi pitänyt suotavana, että esityksestä hankitaan perustuslakivaliokunnan lausunto.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Keskeyttämismääräys

Ehdotus. Tuomioistuin voi 2. lakiehdotuksen 60 c §:n perusteella antaa määräyksen, jonka mukaan tekijänoikeutta loukkaavaksi väitety aineiston saattaminen yleisön saataviin on keskeytettävä. Lakiehdotuksen 60 c §:n 1 ja 2 momentti sisältyvät asiallisesti sellaisinaan voimaansaolevaan tekijänoikeuslakiin. Pykälän nykyinen sisältö muotoutui eduskuntakäsittelyssä perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 7/2005 vp) antamisen jälkeen. Pykälän uuden 3 momentin tarkoituksena on panna täytäntöön teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta annetun direktiivin 9 artiklan 4 kohta. Vastaavat säännökset keskeyttämismääräyksestä sisältyvät 3. lakiehdotuksen 48 a §:ään, 4. lakiehdotuksen 37 b §:ään, 5. lakiehdotuksen 18 a §:ään, 6. lakiehdotuksen 29 a §:ään, 7. lakiehdotuksen 57 b §:ään, 8. lakiehdotuksen 35 a §:ään ja 9. lakiehdotuksen 36 a §:ään.

Tuomioistuimen keskeyttämismääräys kielto-kanteen ollessa vireillä. Tuomioistuin voi 2. lakiehdotuksen 60 c §:n 1 momentin nojalla määrätä kannetta käsitellessään välittäjän keskeyttämään tekijänoikeutta loukkaavaksi väitety aineiston saattamisen yleisön saataviin.

Ehdotus on merkityksellinen perustuslain 12 §:n 1 momentissa turvattun sananvapauden kannalta. Tähän perusoikeuteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta esittämättä. Julkistamisella säännöksessä tarkoitetaan kaikenlaista viestien julkaisemista, levittämistä ja välittämistä (HE 309/1993 vp, s. 57/I). Sääntelyä on arvioitava perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten kannalta.

Keskeyttämismääräyksen avulla pyritään esittämään tekijänoikeutta loukkaavan aineiston pitäminen yleisön saatavissa. Tekijänoikeus luetaan perustuslain 15 §:ssä turvattua omaisuuden suojaa nauttaviin varallisuusarvoisiin immateriaalioikeuksiin (HE 309/1993 vp, s. 62/II, PeVL

7/2005 vp, s. 2/I). Tämän vuoksi on selvää, että ehdotetulle sääntelylle on perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät ja painavat perusteet.

Perustuslakivaliokunta on oikeasuhtaisuuden näkökulmasta pitänyt tärkeänä, että tekijänoikeutta suojaavassa lainsäädännössä tulevat tasapainoisella tavalla huomioon otetuiksi kaikki sääntelyn kannalta merkitykselliset perusoikeudet. Sääntely ei saa esimerkiksi johtaa sen enempää tekijänoikeuden haltijoiden kuin teosten käyttäjienkään oikeuksien kohtuuttomaan rajoittamiseen (PeVL 7/2005 vp, s. 2/II). Tekijänoikeuden ja sananvapauden välinen tasapaino tulee ottaa asianmukaisesti huomioon myös nyt käsiteltävänä olevaa lainsäädäntöä tulkittaessa ja sovellettaessa.

Merkityksellistä edellä esitetyn kannalta on, että tuomioistuin voi antaa keskeyttämismääräyksen ainoastaan, jos sitä ei voida pitää kohtuuttomana ottaen huomioon aineistoa yleisön saataviin saattavan henkilön, välittäjän ja tekijän oikeudet. Kohtuullisuusarvioinnin yhteydessä tulee valiokunnan mielestä kiinnittää huomiota myös kantajan vaatimuksensa tueksi esittämien perusteiden asianmukaisuuteen. Keskeyttämismääräyksen antamisen perusteena ei esimerkiksi voi olla vain kantajan yksipuolinen ja subjektiivinen käsitys asiasta (ks. PeVL 60/2001 vp, s. 2/II). Lisäksi valiokunta painottaa valtiosääntöoikeudellisesta oikeasuhtaisuusvaatimuksesta johtuvan, ettei keskeyttämismääräyksellä saa puuttua aineiston saattamiseen yleisön saataviin enempää kuin on tekijänoikeuden suojaamisen kannalta välttämätöntä. Näin ymmärrettynä ja sovellettuna sääntely ei muodostu perustuslain kannalta ongelmalliseksi.

Tuomioistuimen keskeyttämismääräys ennen kanteen nostamista. Tuomioistuin voi 2. lakiehdotuksen 60 c §:n 2 momentin nojalla antaa väliaikaisen keskeyttämismääräyksen jo silloin, kun lain 60 b §:ssä tarkoitettua kielto-kannetta ei ole vielä nostettu. Pykälän 1 momentissa mainittujen edellytysten lisäksi tulee tällöin olla il-

meistä, että tekijän oikeuksien toteutuminen muutoin vakavasti vaarantuisi. Ennen määräyksen antamista tuomioistuimen on varattava sekä välittäjälle että väitetyille loukkaajalle tilaisuus tulla kuulluksi. Keskeyttämismääräys raukeaa, jollei kieltokannetta nosteta kuukauden kuluessa määräyksen antamisesta. Tällaista sääntelyä voidaan pitää oikeusturva- ja suhteellisuusvaatimuksen kannalta asianmukaisena etenkin, kun otetaan huomioon, mitä valiokunta on edellä pykälän 1 momentista esittänyt.

Tuomioistuimen keskeyttämismääräys ilman kuulemismenettelyä. Tuomioistuin voi 2. lakiehdotuksen uuden 60 c §:n 3 momentin mukaan antaa pyynnöstä väliaikaisen keskeyttämismääräyksen myös väitettyä loukkaajaa kuulematta, jos asian kiireellisyys sitä välttämättä vaatii. Välittäjälle on esityksen perustelujen mukaan sen sijaan aina varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen määräyksen antamista.

Oikeus tulla kuulluksi kuuluu perustuslain 21 §:n 2 momentin turvaamiin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin. Perustuslakivaliokunta on pitänyt sinänsä mahdollisena vastaavanlaista sääntelyä määräyksen antamisesta vastapuolta kuulematta, jos tätä ei ole voitu kuulla niin nopeasti kuin asian kiireellisyys välttämättä vaatii. Kuulematta jättäminen on valiokunnan kannan mukaan voinut tulla kysymykseen paitsi siitä syystä, että kuulemista ei käytännössä ole mahdollista toimittaa pikaisesti eikä kuulemista voida odottaa kauemmin asiaan liittyvän erityisen kiireellisyysintressin takia, myös sen perusteella, että vastapuoli ei ole ensinkään tiedossa tai kuulemista varten saavutettavissa. Valiokunta on kuitenkin edellyttänyt, että sääntelyssä säilytetään perustuslain mukainen pääsääntö vastapuolen kuulemisesta (PeVL 60/2001 vp, s. 3/II).

Ehdotetun sääntelyn lähtökohtana on lain 60 c §:n 2 momentin mukainen vastapuolen kuuleminen ennen keskeyttämismääräyksen antamista. Pykälän 3 momentin mukainen menettely koskee vain poikkeuksellisia tilanteita, joissa asian kiireellisyys välttämättä vaatii määräyksen antamista väitettyä loukkaajaa kuulematta. Lakiehdotus on tältä osin perustuslain 21 §:n

2 momentin kannalta ongelmaton etenkin, kun väitetyille loukkaajalle on määräyksen antamisen jälkeen viipymättä varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Väitettyä loukkaajaa kuulematta annettu väliaikainen keskeyttämismääräys on voimassa, kunnes toisin määrätään. Esityksen perustelujen perusteella säännöksen tarkoituksena näyttäisi kuitenkin olevan, että keskeyttämismääräys olisi peruutettava, jos tuomioistuin tulee väitettyä loukkaajaa kuultuaan siihen tulokseen, ettei keskeyttämismääräykselle olekaan perusteita, tai jos väitettyä loukkaajaa ei tavoiteta kohtuullisessa ajassa. Valiokunta pitää tärkeänä säännöksen muotoilemista vastaamaan paremmin esityksen tätä tarkoitusta.

Sääntelyn johdonmukaisuuden ja asianosaisen oikeusturvan kannalta on ongelmallista, että ilman kuulemista annettu keskeyttämismääräys ei näyttäisi raukeavan — toisin kuin pykälän 2 momentin mukainen, tiukempiin menettelyllisiin edellytyksiin sidottu keskeyttämismääräys — vaikka kannetta ei nostettaisikaan kuukauden kuluessa määräyksen antamisesta. Pykälän 3 momenttia on tämän vuoksi tärkeää täydentää 2 momenttiin sisältyvän kaltaisella viittauksella keskeyttämismääräyksen raukeamiseen, jos kannetta ei nosteta määräajassa. Tämä määräaika ei valiokunnan mielestä voi olla ainakaan pidempi kuin 2 momentissa mainittu yksi kuukausi.

Edellä mainitut huomautukset koskevat myös 3. lakiehdotuksen 48 a §:n 3 momenttia, 4. lakiehdotuksen 37 b §:n 3 momenttia, 5. lakiehdotuksen 18 a §:n 3 momenttia, 6. lakiehdotuksen 29 a §:n 3 momenttia, 7. lakiehdotuksen 57 b §:n 3 momenttia, 8. lakiehdotuksen 35 a §:n 3 momenttia ja 9. lakiehdotuksen 36 a §:n 3 momenttia.

Tuomion julkistaminen vastaajan kustannuksella

Tuomioistuin voi 2. lakiehdotuksen 59 a §:n perusteella antaa tekijänoikeutta koskevassa riita-asiassa kantajan vaatimuksesta tälle luvan julkistaa vastaajan kustannuksella tietoja lainvoimaisesta tuomiosta, jossa vastaajan on todettu loukanneen tekijänoikeutta. Sääntelyllä pan-

naan täytäntöön teollis- ja tekijänoikeuksista annetun direktiivin 15 artikla. Vastaavat säännökset tuomion julkistamisesta sisältyvät 3. lakiehdotuksen 41 a §:ään, 4. lakiehdotuksen 40 a §:ään, 5. lakiehdotuksen 23 a §:ään, 6. lakiehdotuksen 33 a §:ään, 7. lakiehdotuksen 60 a §:ään, 8. lakiehdotuksen 36 a §:ään ja 9. lakiehdotuksen 38 a §:ään.

Ehdotetun sääntelyn olennaisena sisältönä on mahdollistaa tuomion julkistaminen vastaajan kustannuksella. Lupa rajoittuu tuomiota koskeviin tietoihin, joiden levittämistä ei ole muussa laissa rajoitettu. Luvan myöntäminen tai sen myöntämättä jättäminen ei näin ollen vaikuta esimerkiksi annettavan tuomion julkisuuteen. Luvan myöntämisestä aiheutuu vastaajalle kustannuksia, joiden enimmäismäärä kuitenkin määritellään tuomioistuimessa kohtuullisuus-harkintaa noudattaen. Perustuslakivaliokunta ei pidä ehdotettua sääntelyä perustuslain kannalta ongelmallisena.

Säännösten sanamuodosta voi saada sellaisen kuvan, että tietojen julkistaminen tuomiosta olisi luvanvaraista. Asianmukaisempaa on säätää esimerkiksi tuomioistuimen toimivallasta päättää, että kantaja voi vastaajan kustannuksella julkistaa tietoa kyseisestä tuomiosta.

Tiedonsaanti riita-asian oikeudenkäynnissä

Tuomioistuin voi 1. lakiehdotuksen 7 a §:n nojalla kantajan vaatimuksesta määrätä vastaajan antamaan tarpeelliset tiedot oikeutta loukkaavien tavaroiden tai palvelujen alkuperästä ja jakeluverkosta. Sääntelyllä pannaan täytäntöön teollis- ja tekijänoikeuksista annetun direktiivin 8 artikla.

Ehdotusta on arvioitava perustuslain 21 §:ssä turvatun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta. Merkityksellistä on, että säännös sisältää riita-asian toiseen osapuoleen kohdistuvan erityisen tiedonantovelvollisuuden, joka on laajempi kuin riita-asia- oikeudenkäynnissä yleensä. Vastaajaan kohdistuvia erityisiä tiedonantovelvoitteita voidaan kuitenkin pitää oikeasuhtaisina, koska velvoite ei saa aiheuttaa vastaajalle tiedonsaannin merkitykseen verrattuna kohtuutonta haittaa ja koska velvoitteen asettamisen edellytyksenä on, että vastaajan on todettu loukanneen teollis- tai tekijänoikeutta kaupallisessa laajuudessa.

Sääntelyn valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin kannalta on lisäksi keskeistä, että määräyksen saaneen vastaajan velvollisuudesta tai oikeudesta kieltäytyä kertomasta seikkaa on voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:ssä säädetään todistajasta. Näin ollen ehdotus ei ole ongelmallinen perustuslain 21 §:ssä turvatun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksen kannalta, jonka mukaan jokaisella on oikeus olla todistamatta itseään vastaan (HE 309/1993 vp, s. 74/II, ks. myös kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 3 kappaaleen g kohta).

Lausunto

Lausuntonaan perustuslakivaliokunta esittää,

että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Helsingissä 12 päivänä toukokuuta 2006

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Kimmo Sasi /kok	Markku Rossi /kesk
jäs.	Hannu Hoskonen /kesk	Simo Rundgren /kesk
	Roger Jansson /r	Seppo Särkiniemi /kesk
	Johannes Koskinen /sd	Astrid Thors /r
	Irina Krohn /vihr	Jan Vapaavuori /kok
	Klaus Pentti /kesk	vjäs. Veijo Puhjo /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Petri Helander.